

GÖREV, SOSYALİZM ÇİZGİSİNİ ASLA GÖZDEN KAÇIRMAMAKTIR

Görüş dergisi ile yapılan söyleşi.

Sayın Boran, ülkemizin ilk barış savunucularındansınız. Türkiye barışseverlerinin 1951'deki yargılanışlarıyla 1980'li yıllardaki yargılanışlarını, koşullar, iddianame, siyasi ortam, tepkiler, uluslararası yankılanma açılarından karşılaştırabilir misiniz?

1950-51 yıllarında Türk Barışseverler Cemiyeti'nin yargılanması ile günümüzdeki Barış Derneği yargılanması arasında sıraladığımız noktaların her biri açısından farklar var. Yargılanmanın süresi bile çok farklı. Barışseverlerin yargılanması Temmuz 1950 sonlarında tutuklanmalarından bir kaç ay sonra, kısa doğru başlayıp Haziran 1951 sonunda Yargıtay yolu açık olmak üzere on beşer aylık mahkûmiyetlerle sonuçlandı. Kararın kesinleşmesi de uzun sürmedi. Bu arada üç defa da tahliye edilip yeniden tutuklandık. Barış Derneği davası ise yıllarca sürdü, hâlâ da mahkûmiyet kararları kesinleşmiş değil. Verilen cezalar da bizimkinden çok ağır. Onların hapis hane koşulları da bizimkinden ağır oldu; biz Türkiye'ye göre, normal denilecek koşullarda hapis yattık.

Askeri Mahkemede yargılandık ama sıkıyönetim yoktu. Suçlandığımız 161. madde askeri mahkemede yargılanmamızı gerektiriyormuş, "milli menfaatleri ihlâl" söz konusu edildiğinden ötürü. Mahkemenin yetkili olmadığı yollu iddiamızın kabulü ile tahliye olduk, fakat savcının itirazı üzerine Askeri Yargıtay kararı bozdu ve bir hafta sonra yeniden tutuklandık. Mahkeme heyetinin davayı yürütmekte zorlandığı seziliyordu. Mahkûmiyet kararı da Askeri Yargıtay'da iki hukukçu üyenin uzun bir muhalefet şerhiyle ve bir oy farkla onaylandı.

Yargılanma ve mahkûmiyete neden olan, Kore Savaşı'na katılımı protesto bildirisinin İstanbul'da dağıtılması eylemi Demokrat Parti'nin 14 Mayıs seçimleriyle iktidara gelişinden iki ay sonra oldu. DP, demokrasi, serbestlik vaat etmişti. İki aylık sürede neyin ne olacağı henüz belli olmamış, demokrasi konusunda bürokrasi henüz yerine oturmamıştı. Sanırım yargılanmadaki dalgalanmalar bundan doğuyordu.

Barışseverler olayı Demokrat Parti'nin hiç de demokrat olmadığını ilk işareti idi. Daha kovuşturma açılması sırasında bu belli oldu. Demokrasi geldi havasına kapılan basında Kore Savaşı'na asker gönderme kararına karşı çok yazı, karikatür yayımlanmıştı. Bunlara ilişkin olarak seksen dolayında veya üstünde soruşturma açıldı. Yasaya göre bunlar hakkında dava açılması Savunma Bakanı'nın iznine bağlıydı. Yalnız bizim ve İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği yayın organı ile Barış dergisinin sorumluları hakkında izin çıktı. İzni veren, o sırada izne çıkmış bulunan Savunma Bakanı'na vekâlet eden Samet Ağaoğlu idi. Hükümet bize verilen cezayı hafif buldu. Mahkeme heyeti hemen değiştirildi ve sözünü ettiğim iki yayının sorumluları çok daha ağır hapis cezalarına çarptırıldılar.

Suçlamanın niteliği farklı idi. Biz sadece bir eylemden, Kore Savaşı'na katılımı protesto bildirisi dağıtmaktan yargılandık. 14 Temmuz 1950'de kurulan Barışseverler Cemiyeti bildirisinin dağıtıldığı tarihte henüz iki haftalık bir oluşumdu; bir toplumsal harekete dönüşme fırsatını henüz bulamamıştı. Bu nedenle de uluslararası yankısı pek olmadı.

Barış Derneği davası ise gerçek kişilerin yanı sıra tüzel kişi olarak derneğin kendisinin yargılanmasına dönüştü; Marksist-Leninist bir düzeni amaçlayan gizli bir cemiyet olmakla suçlandı. Dikkat etmişsinizdir, başka örgüt ve partiler de aynı suçlama ile yargılanıp mahkûm edildiler. Bu yüzden, Barış Derneği davası dahil, bu davaların hepsi daha baştan hukuken “mamul” oldu. 12 Eylül 1980 öncesi suç olmayan eylem, davranış ve tutumlardan dolayı insanlar ve örgütler suçlanarak cezalandırıldılar. Evrensel hukukun temel bir kaidesi ihlal edildi. Anayasasında hukuk devleti olduğu yazılı bir devlet için tevili imkânsız bir suç.

Barışseverler davasında bütün basın kıyasıya yüklendi. Cemiyetin merkezinde bir çuval evrak ele geçirildiği, Dünya Barış Konseyi Başkanı büyük fizik bilgini Joliot-Curie ile ilişkiler tesbit edildiği iddiası manşetlerden verildi. Merkezde doldurulup mahkeme salonuna getirilen çuvaldan dağılmadan kalmış bildiriler çıktı. İlk şok geçtikten sonra basının ilgisi azaldı.

Barış Derneği davası ise yıllar boyu sürdüğü halde uluslararası kamuoyunun dikkati hep üzerinde toplandı, hâlâ da toplanıyor.

Dünya kamuoyu Barış Derneği davasını, çok haklı olarak, Türkiye'de demokrasi olup olmadığının önemli bir ölçütü olarak aldı.

Dünyanın birçok ülkesinde demokrasinin paydos edildiği koşullarda, sadece sosyalist politikanın değil, aynı zamanda sosyal demokrat, liberal ve hatta kimi muhafazakâr politik akımların önde gelen isimlerinin de demokrasi uğraşlarını, ülkelerinin dışında sürdürdükleri bilinir. Bizde ise 12 Eylül'le soldaki politik şahsiyetler dışında sürgünden politik uğraş veren hiçbir politikacı çıkmadı. Sürgündekilere karşı ise yoğun bir karalama kampanyası başlatıldı. Hatta birçok ilerici aydın da, sürgün koşullarına mecbur kalan kişileri suçladı; “Hapiste yatsaydılar, mahkemede savunma yapsaydılar” denildi.

Bu gibi suçlamalara maruz kalanlardan birisi olarak, bu konuda bize söyleyecekleriniz olmalı.

Bizde diğer ülkelerden farklı olarak, soldaki politik kişilerin dışında, başka politik akımlardan hiçbir politikacının sürgünden politik uğraş vermeyişinin nedeni, kanımca, demokrasi anlayışında farklılıktır. Söz konusu bizim politikacıların hepsi tek başına veya koalisyon halinde iktidar olmuş partilerdendirler. Kısıtlanmış ve büyük ölçüde biçimsel demokrasi ve iktidarların istedikleri gibi at oynatmaya kalkışmaları onların alıştığı şeylerdir. Demokrasi için mücadele anlayışı ve olgusu onların pratiğinde yoktur. Yığınları oy kaynağı olarak değerlendirirler. Yığınların desteğini kazanıp o desteği demokrasiyi kazanmak veya koruyup güçlendirmek yönünde kullanmak onların fikirsel ve eylemsel geleneği değildir.

Bir de şu var: Bir zaman kesitinde iktidar olan yönetime veya var olan rejime karşı çıkmakla vatana ihanetin birbirine karıştırılması eğilimi. Bu karıştırmada kasıt da yok değil. İktidar veya rejim veri olarak kabul ediliyor ve muhaliflerinden ona

karşı mücadele vermeleri değil, mahkemelerde kendilerini savunmaları bekleniyor. Oysa demokrasi ancak uğruna mücadele verilerek kazanılır; onun için görev her hal ve şartta mücadeleyi yürütmektir. Kimin ne zaman, nerede, nasıl mücadele edeceğine hareketin gerekleri belirler.

Bugün ülkemizdeki rejimi “olağan” hale getirilmiş bir 12 Eylül rejimi olarak niteleyebilir miyiz?

Ülkemizdeki bugünkü rejimi “olağan hale getirilmeye çalışılan bir 12 Eylül rejimi” olarak niteleyebiliriz; rejimin sahipleri bakımından oyunu bozan, demokrasi savunucusu güçlerin demokratik çıkışlarıdır. Rejimin antidemokratik, baskıcı niteliği değişmemiştir. Yalnızca biçimde kimi değişiklikler olmuştur. 1982 Anayasası ve idari makamlara, polise olağanüstü yetkiler tanıyan, demokratik hakları son derece kısıtlayan yasalarla ve de devlet aygıtında gerici kadrolaşmalara, genelinde gericiliğe verilen ödünlerle 12 Eylül rejimi “parlamentar demokrasi” görünümü altında sürdürülmek isteniyor. Ne var ki, toplum kendisi için biçilip dikilen korseye sığmamakta, onu çeşitli noktalardan demokrasi yönünde zorlamaktadır.

Toplumumuzun demokrasiyi kazanması için nasıl bir perspektif öngördüğünüzü rica etsek?

Toplumumuzun demokrasiyi kazanması demokrasi için mücadele ile olacaktır. Dünyanın her yerinde öyle olmuştur, öyle olmaktadır. Demokrasi mücadelesinde en başta gelen ve en önemli sorun demokrasiden yana güçlerin mücadele birliğinin, ortaklığının sağlanmasıdır. Bu olabildiğine geniş çapta gerçekleştirilmeli, bu uğurda kararlı, tutarlı ve sürekli çaba harcanmalıdır. Ayrılıklar içinde birlikteliği bulmak zor iştir, ama olanaksız değildir. Bu birliktelik ve ortak mücadele toplumsal güç dengelerini barış ve demokrasiden yana değiştirmek için yararlı olmanın ötesinde bir zorunluluktur.

Yerli sosyal demokrasiyi demokrasi mücadelesi açısından nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu konuda sosyal demokrasinin çeşitli dünya deneylerinden ve Türkiye’de son yedi yıllık deneyimden alacağı dersler var mı?

Ülkemiz sosyal demokrasisi demokrasi mücadelesini henüz başarıyla yürütmüyor. Bölünmüş olması bir olumsuzluk; iki partinin birbirleriyle diyalog kurup işbirliği edememesi daha da büyük bir olumsuzluk. Üstelik her iki partide de iç sorunlar ağırlığını duyuruyor ve her ikisi de değişik konu ve ölçülerde iktidar karşısında çekingen. Kendilerinin solunda olanlara karşı ise DSP tümüyle kapalı, SHP ise ürkek.

Bu duruma karşın, az önce sözünü ettiğim, demokrasiden yana güçlerin birlikteliğini sağlama açısından sosyal demokrasinin yeri önemlidir. Sosyal demokrasinin kitlesel tabanı ve işçi sınıfı üzerinde etkisi var. Üstelik demokratik hak ve özgürlüklere de liberal ve sağ akımlardan çok daha yatkın. Reformist olup temel toplumsal sistemi ileriye doğru aşmak istememesi açısından sosyal demokrasiye yönelttiğimiz eleştiriler doğru ve haklı olsa da, belirttiğim bu nesnel gerçeği değiştirmez. Demokrasiden yana güçlerin birlikteliğinin ve ortak mücadelesinin sağlanmasından sosyal demokrasi dışlanamaz ve önemi de küçümsenemez. Eleştiri ve tartışmalar arayışa değil, diyalog kurup açığı kapatmaya, işbirliğini gerçekleştirmeye yönelik olmalıdır.

Deneyimlerden alınacak dersler daima vardır da, bu dersler çoğu zaman alınmaz. Sosyal demokrasinin dünya deneyimlerinden alınacak dersler iki yanlıdır. Birincisi, sosyal demokrasinin sorunları kökten çözmediğidir. Sosyal demokrat politika krizi önleyememiştir ve krizin faturası yine işçi, emekçi kitlelerin sırtından ödenmektedir. Kazanılmış sosyal haklar tümüyle değilse bile önemli kayıplara uğramıştır. Üstelik sosyal demokrasi krizden çıkmaya yönelik geçerli yeni politikalar da üretmemektedir. İkincisi, dünya deneyimleri sosyal demokrasinin reformist güncel politikalarının işçi ve emekçi kitleleri olumlu etkilediğini ve onların desteğini kazandığını göstermiştir. Destek kazanmıştır, çünkü kitleler sorunların yükünü günlük yaşamlarında taşımaktadırlar ve bu yükü tümüyle kaldırmaya bile hafifletecek önlemleri doğal olarak hoşnutlukla karşılamaktadırlar. Bunalımlardan bir daha girmemek üzere nihai çıkış ve sorunların kökten çözümü sosyalizmde gerçekleşecektir, ama işçi-emekçi kitlelere o zamana kadar sabredip beklemeleri elbette öğütlenebilir. Sosyalizm çizgisini asla gözden kaçırmamak kaydıyla güncel sorunlara güncel koşullarda geçerli çözümler bulmak, bunları bulup savunarak ve de gerçekleştirerek işçi, emekçi kitleleri barış, bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelesinin içine çekmek sosyal demokrasinin solunda kalanların ihmal edilmez görevidir.

Sosyal demokrasinin Türkiye deneyiminden çıkarılacak başta gelen ders kitlelerin desteğini yalnızca ve esas itibarıyla oy kazanmak olarak değerlendirilmemesi gerektiğidir. 1980 öncesi Bülent Ecevit ve partisi büyük kitle desteğine sahipti, ama iktidarda olsun muhalefette olsun, Ecevit bu kitle desteğini meydanlarda savunduğu demokratik hak ve özgürlükleri uygulamaya geçirmek veya geçirtmek yönünde bir ağırlık olarak kullanmaktan geri durdu. Oysa son yıllar gerek barış, gerekse diğer sorunlarda kitle hareketlerinin ne denli etkin olduğuna tanıklık etti; bilinen bir doğruyu pratikte bir daha kanıtladı. Türkiye sosyal demokrasisi ise hâlâ kitle eylemlerine gereken önemi vermiyor. Örneğin son 1 Mayıs kutlamasına ilişkin olarak görüldüğü üzere Erdal İnönü, gerçekte olduklarından daha solda görünmek ihtimaliyle bir kapalı salon toplantısını bile göze alamadı.

Sosyal demokrasinin solunda kalanlar sizce 12 Eylül sonrasında nasıl bir “sınav” verdiler?

Sosyal demokrasinin solunda kalanlar bir yanıyla olumlu, daha büyük bir yanıyla da olumsuz sınav verdiler. Olumlu olan bu sol’un mücadeleyi elden bırakmayışıdır. Siyasi partiler, genel seçimler ve bir parlamentonun varlığı ile demokrasiye geçiş sürecine girilmediğinin, rejimin antidemokratik baskıcı niteliğinin değişmediğinin ve bugünkü rejimin mutlaka demokrasi doğrultusunda aşılması gerektiğinin bilincinde olarak hareket ediyor bu sol; onun için de bu yönde elden gelindiğince mücadele veriyor.

Verilen mücadelede bir birliktelik, bütünsellik olmayışı en büyük olumsuzluk. Çok sayıda parti ve örgütlere bölünmüş olmanın ötesinde, asıl önemli ayrışma -sosyalist devrime giden yolun niteliği, stratejisi konusundaki ayrışma- 1960’ların son yıllarından bu yana ve ileriye dönük olarak, sürüp gidiyor. Tartışmalar, karşı karşıya gelmeler bu zaman süresinde olup bitenlerden hiç ders almamışçasına, sanki dünyada ve Türkiye’de hiçbir şey değişmemiş gibi sürdürülüyor; bugünkü durum hep aynı yaklaşım ve anlayışla ele alınıp değerlendirmeye giriliyor.

Oysa değişen koşullarda söz konusu sol'un birlikteliği ve aralarındaki farklılıklara karşın ortak mücadele sürdürebilmeleri ön planda bir önem kazanmıştır.

Biliyorsunuz, uzunca bir süredir, özellikle sol kamuoyunda "sol parti" tartışmaları sürüyor. Sizin düşünceleriniz kısıtlı ölçülerde de olsa basında yansımıştı. Konu etrafındaki tartışmaların yeniden canlandığı görülüyor. Ayrıca genel seçimlerin bu yıla alınacağı söyleniyor. Gerek "sol parti" konusunda, gerekse zamanlaması konusunda dergimize söyleyeceğiniz bir şey var mı?

Kanımcıca "sol parti" sol'un önemini belirttiğim eksikliğini giderme görevini yüklenecektir. Sosyalizm hedefinde birleşiyoruz, ama sosyalizme köprüleri yakarak değil, geçerek gidilecektir. Politika gerçeklik zemininde yürütülür; gerçeklik ise nesnel ve somuttur. Türkiye'nin nesnel ve somut koşullarında toplumun önünde duran ivedi sorun bugünkü rejimi aşmak, demokrasi adına layık bir demokrasiye geçmektir. Bunu başarmak, toplumsal güçler dengesini demokrasi güçlerinden yana değiştirmek ve demokrasi için olabildiğince kitlesel, kararlı ve tutarlı mücadele vermekle ancak mümkündür. Bu nedenle de demokrasiden yana güçlerin olabilen en geniş yelpazede birlikteliğinin, güç ve işbirliğinin sağlanması gereklidir. Bütün dikkat ve gücümüz toplumsal güçler dengesini bu yönde değiştirmek görevi üzerinde yoğunlaşmalıdır. Toplumsal güçler dengesinin bu yönde değişmesi, demokrasiye geçildikten sonra da, toplumun politik gelişmesinin tıkanıklığa uğramadan ilerlemesi olanağını açık tutacaktır. Konunun şimdiden olgunlaştırılması gereken yanı, kurulacak partinin programatik platformunun bir sonuca varmak niyetiyle tartışılmasıdır.

Söz konusu görevin başarılmasında sosyal demokrasi ötesi sol'un yeri ve rolü önemlidir. Birlikteliğini ve bütünselliğini gerçekleştirdiği ölçüde, demokrasiden yana diğer güçleri toparlamada ve demokrasiye gerçekten geçişi sağlamada belirleyici rol oynayabilir, oynamalıdır da.

"Sol Parti"nin kuruluşu zaman alacaktır. Söz konusu güçler koalisyonunu oluşturmak kolay olmayacaktır. Erken seçim olmasa bile "sol parti"nin 1988 seçimlerinden önce kurulabileceğini sanmıyorum.

Rejimin dış politikasını nasıl değerlendiriyorsunuz? NATO ve ABD ile ilişkiler açısından, Avrupa Topluluğu'na katılım açısından, ülkemizde yurtsever, bağımsızlıkçı ve barışsever süreçler açısından.

Türkiye'nin NATO'ya üyeliği özellikle ABD'ye bağımlılık ve Türkiye'de Amerikalıların ayrıcalıklı bir konumda olması biçiminde somutlanmıştır. 12 Eylül sonrası dönemde bu bağımlılık artmıştır. Savunma ve İşbirliği Anlaşması'yla Amerikan üsleri görünürde Türk Silahlı Kuvvetleri'ne maledilmiş, böylece ABD'nin Türkiye'deki askeri varlığı ve imtiyazları üzerine şal örtülerek gözlerden gizlenmeye çalışılmıştır.

Türkiye'nin çok yönlü -yani bir anlamda bağımsız- bir dış politika izlediği iddiası doğru değildir. Türkiye'nin dış ilişkiler ve savunma politikası Ankara-Washington eksenine oturtulmuştur. Bütün diğer ülkelerle ilişkiler bu eksenin olanak verdiği ölçüde -o çerçeve içinde- yürütülüyor. Türkiye'nin Batı ile İslam dünyası arasında köprü görevini gördüğü iddiası doğru ise, o zaman bu görevin özellikle ABD ile belli İslam ülkeleri arasındaki ilişkiler için geçerli olduğunu kabul etmek gerekir.

Yönetimin Yakın ve Orta Doğu ülkeleri arasında ayırım gözeten bir politika izlediği açıktır. Yakın ilişki kurulan ülkeler en ABD yanlısı ve gerici olanlardır. Reagan yönetimi Türkiye'nin bölgedeki ABD dostu devletleri -olabilirlerse- bir konsensüs etrafında toparlamasını istiyor.

Savunma ve İşbirliği Anlaşması'nın geçirdiği macera bugünkü yönetimin ABD karşısında boynunun ne kadar bükük olduğunu bir daha gösterdi. Anlaşma değil andlaşma istemiyle ortaya çıkılıp, buna daha bir dizi istem eklenerek, bunlar kabul edilmediği takdirde Anlaşma'nın uzatılmayacağı tehdidi savruldu. Sonra da bunların hiçbirisi elde edilmeden, hatta doğru dürüst müzakere masasına oturulmadan, yalnızca verilen sözlerle yetinip Anlaşma'nın uzatılmasına imza atıldı. Şimdi bu durumun yarattığı sorunlarla uğraşılıyor.

Avrupa Topluluğu'na üye olmanın Türkiye'nin demokratikleşmesini ve çağdaşlaşmasını kolaylaştıracağı gibi bir hava estirildiği görülüyor kimi çevrelerde; girilmek istenen topluluğun büyük tekellerin ekonomik ve politik egemenliği altında olduğu unutulurcasına. Oysa tekelci büyük sermaye kesimi demokrasi ile ilgilenmez; "gelişmekte olan" diye nitelenen ülkelerde öncelikle istikrar ve güvenliğe önem verir; onun için de "otoriter", "kanun ve nizamı" her ne pahasına sağlamayı başa alan rejimler yeğler. AT Türkiye'yi eninde sonunda tam üyeliğe kabul ederse, bu, Türkiye'yi kendine tam bağlayıp büyüyen pazarını ve artan ucuz emek gücünü daha iyi sömürebilmek, sermaye kârlarını büyütebilmek içindir. Türkiye AT'nin eşit haklara sahip bir üyesi olamayacaktır.

Tekelci büyük sermayenin ekonomik-politik egemenliğine karşın Avrupa Topluluğu ülkelerinde belirli demokratik rejimlerin bulunabilmesi, bu ülkeler işçi sınıfı ile halk kitlelerinin geçen yüzyıldan beri yürütegeldikleri ve bugün de sürdürdükleri inatçı ve güçlü mücadeleler sayesinde. Tam üye olmanın demokratikleşme yönünde belli bir etki yapabilmesi için Türkiye'nin demokrasi güçlerinin şimdiden Avrupa Topluluğu demokrasi güçleriyle iş ve güç birliğine yönelmeleri ve üyelikten sonra da önemle sürdürmeleri gerekir.

Sözünü ettiğiniz yurtsever, bağımsızlıkçı ve barışsever süreçler açısından rejimin dış politikasını onaylamak ve desteklemek olanağı yoktur. Bu süreçlerin taşıyıcısı olan güçler NATO'dan çıkmayı, bağımlılıktan kurtulmayı ve AT'ye tam üye olmamayı nihai istemler olarak benimsemekle beraber, bunlar gerçekleştirilinceye kadar o yönde ileri sürülebilecek güncel istemler ve mücadeleler olduğunu göz ardı edemezler.

Görüş, Sayı 8, Temmuz 1987